

פרוייקט תיעוד המאבק להצלת יהודי סוריה ולבנון

ראיון עם ישראל חופש, אפיקים

תאריך: 27.9.1999

מראיין: אריה כהן

אריה כהן: מר חופש, אני מבקש בתחילת הראיון קצת רקע לגביך. איפה נולדת, מתי, איך הגעת? הנושא של ייסוד קיבוץ אפיקים. קצת כמה מילים לגבי הרקע המשפחתי שלך. איפה נולדת? ישראל חופש: תראה, אני אתחיל ככה. אני נולדתי בעיר וארשה בפולין בשנת 1905. אבי נפטר כשהייתי עוד צעיר, בערך בגיל 12. מאז כל האוירה בבית השתנתה, מפני שהאבא היה מסורתי, אבל האח, הבן הבכור, הוא השתייך נאמר לתנועה הסוציאליסטית ולחינוך חפשי. הכל השתנה. אותו הדבר לגבי האחיות והאחים. החוגים והאנשים שהיו גם באים אחר כך לבקר אצלנו, הם כבר היו בכלל משכבות אחרות. לדוגמה זכור לי שביקר אצלנו שלום אש הסופר, או סופרים אחרים. התחלתי כמו כל אחד בראשית הלימודים בבית ספר יסודי, ואחר כך בגימנסיה.

ש: תרשה לי, מה שם אביך המקורי?

ת: יעקב.

ש: יעקב מה?

ת: גוטנבאום. יש איזו היסטוריה מיוחדת כיצד הגעתי עם השם אולק גוטנבאום לישראל חופש. אני פה במספר משפטים אומר לך כי אתה גם תוכל ללמוד משהו מהגולה מהימים ההם.

ש: כן, בבקשה.

ת: מאז שאני זוכר, השתייכתי לתנועת השומר הצעיר ותמיד הדרכתי קבוצה יותר צעירה. אבל היה מקובל שכל אחד מאיתנו בוגר שמגיע לגיל מסויים יוצא להכשרה לקראת עליה לארץ. אני הגעתי לגיל 17 ואמרתי – עכשיו עלי לצאת להכשרה. אמרו לי – אנחנו לא נוכל לשחרר אותך. אתה מוכרח להישאר בהדרכה. אמרתי – אז מה אני אעשה בארץ? הרי אנחנו צריכים לעבוד בארץ. אמרו – להיפך, יש לך אפשרות לתרום דבר כזה שמעטים תורמים. היתה לי כבר סקרנות מה זה. אתה תלמד בטכניון רדיו וזה בארץ עוד אינו קיים. הנה יש כאלה, מישוהו בעבודת כפיים, מישוהו בעבודה אחרת ... טוב, דין התנועה היה מקובל עלי והתחלתי ללמוד. כשהתחלתי ללמוד, מצאתי את עצמי בטכניון שאני היהודי היחיד.

ש: בוארשה?

ת: בוארשה. המרצה הוא איש במדים והוא אומר – אני בטוח שאני מדבר פה עם תלמידים פטריוטים פולנים, כי אתם יודעים שהרדיו בינתיים מקובל אך ורק בצבא. התחלתי לקבל דקירות בגב בכל צד, כי לא היה קשה לזהות אותי שאני יהודי. אבל לא שמתי לב, שאני צריך להשיג את שלי. כעבור איזה ימים קיבלתי מכתב, לא, לא כך זה התחיל ... נסעתי לטכניון, היינו נוסעים בטראם כזה. ניגש אלי שייגעץ, גוי קטן, ודחף לי ליד איזה פתק. בימים ההם היה הרבה מהקונספירציה, כי היתה התנועה הקומוניסטית. אני הבינותי שאני לא צריך לקרוא את זה במקום, ושמתי את הפתק בכיס. אני בא הביתה, אני קורא – אם לא תפסיק את הלימודים אנחנו נתנקש בחייך. אני לא שמתי לב לזאת. אני חייב להמשיך. כעבור איזה ימים

אני בא הביתה אני רואה שההורים שלי יושבים כמו בשבעה, באבל. אומרים לי – אנחנו קיבלנו מכתב. כתוב במכתב שאם אתם רוצים שבנכם ישאר בחיים הוא חייב להפסיק את הלימודים. אמרתי להורים – הפרחחים האלה אינם יכולים לקבוע את עתידי. יש לי אפשרות רק לבוא לתנועה ולשאול, להתייעץ מה לעשות. בתנועה הוחלט לגשת לגרינבוים, זה שהיה בארץ שר פנים, אבל הוא היה הנציג של היהודים בסיים הפולני. באנו אליו אז הוא אומר לי – יש לך שתי אפשרויות. תתחיל להידיין ולא תוכל לעלות ארצה. או תשרוף הכל ותעלה ארצה. ברור שבחרתי בהצעה השניה ובו ביום החלטתי ששמי ישראל חופש. מאז אני נושא את השם הזה.

ש: יפה מאוד.

ת: זה לגבי הדבר הזה.

ש: עכשיו בוא נעבור בבקשה אל ההגעה שלך לארץ. במסגרת גרעין? איך התארגנת עם העליה הזאת?
ת: כן. היה בכלל מקובל שהחניכים שבאים בתנועה הם בדרך כלל באים בקבוצות ככה מאורגנות וההנהגה קובעת לאן מצטרפים. או גרעין לקיבוץ חדש או להשלמת קיבוץ אחר. הגעתי ארצה ב-25'. משנת 27' אני חבר אפיקים. כי מ-25' עד 27' הייתי באחת הפלוגות שהתרכזה. אחר כך אנחנו הצטרפנו לכאן.

ש: התרכזה איפה?

ת: אני התחלתי בעפולה, בקבוצה השניה. אבל לקיבוץ אפיקים הצטרפתי ב-27' עם העברת הקיבוץ לעמק הירדן. אתה ודאי יודע שהקיבוץ שלנו עבר הרבה נדודים בדרכים, אבל ב-27' עם הקמת תחנת החשמל של רוטנברג, התגאו הסיכויים. היה אז חוסר עבודה בארץ, התגאו הסיכויים לעבודה. ידענו גם שבעמק הירדן יש איזה שהוא סיכוי להאחז בשטחים האלה שטרם עובדו. אבל משום מה, כמעט מהשנים הראשונות, אני רואה את עצמי בפעילות. תאר לך, אני הצטרפתי ב-27'. ב-29' נשלחתי כבר בשליחות לליטא, להקים את תנועת "נצח". תנועת "נצח", כדי שיהיה ברור מה זה

ש: נוער ציוני

ת: נוער צופי חלוצי.

ש: נוער צופי חלוצי?

ת: השומר הצעיר.

ש: השומר הצעיר.

ת: כי אנחנו היינו בפילוג מהתנועה השומר הצעיר הקיבוץ הארצי. הניגוד היה שהם היו בעד ארגון עצמאי פוליטי, ואנחנו היינו בעד אחדות תנועת הפועלים. אנחנו היינו תחת השפעת בן-גוריון, ברל כצנלסון. אני פה לא אעיף אותך בסיפורים ארוכים איך בן-גוריון התקשר איתנו וזה הכל.

ש: רק שאלה אחת. למה קראתם ... שלכם "צופי"? היה לכם קשר לתנועת הצופים?

ת: תנועת השומר הצעיר היא תנועת צופית.

ש: ברעיון שלה?

ת: כן. היא צופית. כדי להבחין בינינו ובן הקיבוץ הארצי, אצלם היה כתוב "הסתדרות צופים עברים השומר הצעיר". אז אנחנו לא רצינו לוותר על השם השומר הצעיר, אז אמרנו "הסתדרות צופים חלוצים

השומר הצעיר". אחר כך במשך השנים קראו לנו "נצח", כי ענין השומר הצעיר יותר ייחסו לתנועה הגדולה, כן?

ש: הבנתי.

ת: זהו לגבי השם. ככה אתה מקבל מושג להבין מה כאן הדברים האלה. אני לא ארחיב דיבור פה על

ש: מתי אתה מתחיל בפעילות שלך בנושא הדרכה של גרעינים של נוער?

ת: של גרעינים, נכון. כמוכן כנהוג בימים ההם, בשנים הראשונות עבדתי בייבוש ביצות, בסלילת כבישים, בבניה, בעבודה בנמל. אחר כך זכיתי להיות בין עשרת הראשונים שעלינו על הקרקע כאן באפיקים ב-32'. הקיבוץ שלה אותי להכשרה לדגניה א'. למעשה אני התחלתי את ענף הבנות באפיקים והבנים שלי אחר כך ירשו, הם גם כן אחר כך היו ככה פעילים בענף הבנות. זה אומר שאני מגיע פה לעבודה במשק החקלאי.

ש: אתה אמרת שהקיבוץ עלה למקום הזה

ת: ב-32'.

ש: 32', יפה.

ת: כי עד 32' הקיבוץ נדד במקומות שונים.

ש: הבנתי.

ת: ענין ההדרכה. אנשים התביישו לא לעבוד עבודה פיזית. כשהציעו לי להדריך אמרתי שאני מוכן לתרום את הערבים. בשנים הראשונות עבדתי בשדה, במקומות שונים, ובערבים אני הדרכת. עד כדי כך שאשתי היתה אומרת לי שאני יכול לקחת גם את מיטתי למועדון. אומרים שיש לי תכונה כזו בענין שאני מתמסר לזה, זה עד, כפי שאתה רואה אותי היום בארכיון. או ככה היו מספרים שבמטע הבנות החלקה שלא היתה שם יבלית היתה החלקה שלי כי אני ככה עקרת. זאת אומרת ראשית ההדרכה היתה בערבים. אחר כך, לא כמו עכשיו, היום מדברים על מיצוי אישי. אתה יודע את המושג הזה?

ש: כן.

ת: הביאו לאסיפה הצעה לשלוח אותי לסמינר מורים כדי שאשתלב בצוות המחנכים בבית הספר המקומי.

ש: מתי זה היה?

ת: תיכף אגיד לך. זה היה בשנים הראשונות של חמישים.

ש: שנות החמישים?

ת: כן, בערך כך.

ש: כן, אבל אתה כבר הדרכת גרעינים בשנות הארבעים.

ת: הבט, זה בית ספר. בהדרכה עבדתי קודם. אחר כך גם בהדרכה יותר שעות. אחרי ההדרכה הממושכת עברתי להוראה.

ש: הבנתי.

ת: גמרתי את הסמינר, התחלתי, הייתי מחנך של שלושה מחזורים בבית הספר.

ש: בית ספר אזורי אתה מתכוון?

ת: לא. התחלתי בבית ספר יסודי.

ש: אה, יש פה בית ספר ...

ת: כיתות ז', ח'. בדרך כלל.

ש: הבנתי.

ת: כאן גייסו אותי לרכז את מחלקת החינוך של האיחוד, של התנועה הקיבוצית. אני מספר שנים השקעתי בעבודה הזאת בריכוז מחלקת החינוך.

ש: בקיבוץ המאוחד?

ת: זה היה, כן. קראנו לזה "איחוד הקבוצות והקיבוצים".

ש: אה, איחוד הקבוצות והקיבוצים.

ת: זה היה לאחר הפילוג.

ש: כן, אהה.

ת: לאחר הפילוג. כשחזרתי משם שאלו אותי אם אני מוכן לקבל את הארכיון מפני שהוא לא מסודר.

ש: באיזו שנה זה היה?

ת: זה היה בדיוק לפני 33 שנה, כן. אמרתי – אינני יודע בדיוק מה זה, אבל אני מוכן חצי יום להקדיש לעבודה הזאת. היו לי אז שנים קשות מבחינת התנאים כי לא היתה תודעה בקיבוץ לארכיונאות. ישבתי במקלט ללא אוויר. שאני היום נזכר אז אנשים אומרים – איפה הקיבוץ? לא הרגיש אחריות. אני ישבתי עם ממוחטה ביד כי כל הזמן לא יכולתי שם לנשום, כי ישבתי במקלט. לאט לאט הקיבוץ כנראה הכיר ש: בחשיבות.

ת: בחשיבות, ביעילות בשבילו. התחילו להוציא אותי משם לעוד איזה מקום נניח, לאויר. אחרי איזה זמן הארכיון שלנו התפתח כפי שאתה רואה אותו ואני התחלתי להדריך ארכיונאים. הרציתי בפגישות אזוריות על ארכיון הקיבוצי. העבירו אותי לכאן, איחדו שני בנינים וזהו. גם היום נוסף לזאת יש לנו עוד שני חדרים שמשמשים גניזה. זה אני אומר לך על זאת, כי על הארכיון עצמו זה משהו מיוחד.

ש: סיפור מיוחד. אלף אני רואה כאן את הסדר המופתי וכל הכבוד לך בענין הזה. עכשיו אני מאוד מבקש ממך שתסביר לי מה היה הרעיון של הקיבוץ, של אפיקים, ואני מתאר לעצמי שגם בקיבוצים אחרים, לקבל על עצמו הדרכה של נוער מבחוץ? מה הקיבוץ חשב על זה? מה זה יתן לו?

ת: אני רוצה לומר לך, אלה הם דברים שהיום לא יובנו. אני לא צריך לספר לך מה היום מתרחש. הקיבוץ ראה חובה שהיו לנו הפסדים כספיים לקבל קבוצות להכשרה. בראשונה אנהנו קיבלנו גרעינים כשהתחלנו להקים תנועה עולמית עצמאית, אז היינו צריכים להשתתף בזאת. אבל תמיד זה היה כרוך, מה שאני יכול היום לדעת בוודאות, תמיד זה היה כרוך בהפסדים. ממה אני אתחיל לספר לך? העבודה של הילדים והצעירים והשקעות שלנו מה שנתנו והתמיכה של הסוכנות שהיתה מאוד זעירה, קטנה. אבל היתה הרגשה משותפת של כלל הציבור. כפי שאני, זה לא בתכנית שלנו היום, יכולתי לומר לך במה הקיבוץ בכלל תרם גם מבחינה תנועתית-כללית אחרת של התנדבות. אני עכשיו, במסגרת הזאת, ההתנדבות לבריגדה, התנדבות לפלמ"ח. אבל הקליטה היתה מתוך חובה שאנחנו פחות או יותר נאחזים בארץ, וזאת חובה שלנו לתרום בענין הקליטה.

ש: יפה. עכשיו יש לי כאן שאלה. אני מבין שכדי לקלוט גרעינים או הכשרות או נוער, אתם הייתם בקשר עם הקיבוץ הארצי, נכון? עם התנועה הקיבוצית?

ת: התנועה שלנו, כן.

ש: עם התנועה שלכם?

ת: כן.

ש: בהתחלה היתה איזו תנועה?

ת: קודם זה היה הקיבוץ המאוחד. אחר כך היה איחוד הקבוצות והקיבוצים ואחר תק"ם.

ש: יפה. בהתחלה הייתם כמובן בקשר עם התנועה המאוחדת, נכון?

ת: כן.

ש: אתם קיבלתם מכסות להכשרה? איך החליטו על הענין הזה?

ת: למעשה יש פה משהו מיוחד לאפיקים. אנחנו בתוך הקיבוץ המאוחד, עם ויכוחים קשים, שמרנו על איזושהיא אוטונומיה ואמרנו שאנחנו חייבים לכוון את הגרעינים של התנועה לפי הבנתנו, כי לכם אולי אין רגישות. אנחנו מכירים את החניכים ואנחנו בעצמנו על פי הוראת הנהגת התנועה, נכוון את העולים או את הגרעינים, או להקמת קיבוץ עצמאי או להשלמה. ככה זה היה ההשלמות לקבוצת כנרת, לכפר גלעדי, לעין-גב, לנאות מרדכי, ועוד ועוד קיבוצים.

ש: אני רוצה להבין את התהליך. הרי התארגנו כל מיני קבוצות וגרעינים בכל מיני מקומות.

ת: בארץ? בחוץ לארץ.

ש: בארץ או אפילו בחוץ לארץ.

ת: בחוץ לארץ.

ש: מי כיוון אותם?

ת: ההנהגה.

ש: ההנהגה?

ת: ... התנועה שלנו.

ש: ההנהגה המאוחדת? הקיבוץ המאוחד?

ת: לא. הנהגת השומר הצעיר נצח.

ש: אה, נצח. זאת אומרת כבר משם כיוונו אליכם?

ת: משם קבעו. כן.

ש: ואמרו שהם יבואו להכשרה אצלכם?

ת: כן. או להכשרה, הרי הם כיוונו גם למקומות אחרים שכבר היו לנו, כן? הרי הקבוצות שעלו הן ידעו או עולים לאפיקים או עולים לכנרת או עולים לשם, כן?

ש: לקיבוץ אחר.

ת: אני גם הייתי איש ההנהגה של לשכת הקשר בארץ, אז אם

ש: לשכת הקשר למה?

ת: של התנועה. לשכת הקשר יושבת בארץ והיא קשורה עם ההנהגה בחוץ לארץ, הנהגת התנועה. כי יכול להיות שלא תמיד התאים. אמרו להם פה ושם ואנחנו היינו צריכים להתחשב בהם. אז אנחנו כיוונו. זה היה למורת רוח של הנהגת הקיבוץ המאוחד כי הם חשבו שהם, אנחנו בפנים אבל הקיבוץ המאוחד חולש גם על הקליטה. אנחנו חלקנו, אמרנו שרק בנקודה הזאת אנחנו איננו מסכימים איתכם. אנחנו בעד קיבוץ גדול, אנחנו בעד אחדות תנועת הפועלים כמוכם. אבל בענין הקליטה, אתם חייבים להשאיר לנו את האוטונומיה. כך הם כווננו.

ש: יפה.

ת: עכשיו ככה, איך קיבלנו את חברות הנוער? היו פניות של עליית הנוער אלינו, או

ש: באיזו שנה זה התחיל הפניות האלה?

ת: של הקבוצות?

ש: של הסוכנות, מעלית הנוער. מתי התחילו לפנות אליכם שתקלטו?

ת: ... אומר ככה, הקבוצות הראשונות היו של התנועה. הקבוצות שפנו אלינו, אם תסגור רגע אני אקה את החוברת ואגיד לך מייד בדיוק, שם יש הכל.

ש: מאה אחוז.

ת: אז ... תראה חברות נוער ותראה מתי היא מתחילה. אחר כך תראה כל מיני גרעינים. גרעינים, קבוצות הנוער ולא דוקא מעלית הנוער. למעשה מעלית הנוער אנחנו מתחילים מנוער א'.

ש: כן, הבנתי. 1934 אני רואה.

ת: '34.

ש: עד 1936 הם היו פה. עכשיו אני רוצה, לפני שאנחנו ממשיכים, תעשה לי סדר מבחינת מה ההבדל בין תנועת נוער וגרעין? כל המושגים האלה, תעשה לי קצת סדר. מה ההבדלים ביניהם?

ת: כן. הבט, קודם כל הגרעינים הם היו בגיל מבוגר יותר, כי מה זה גרעין? גרעין זו קבוצה שהיא באה כבר מהתנועה לאחר שהם עלו כבר ארצה והם מקבלים אצלנו הכשרה לקראת עליה לקרקע. זהו, דבר אחד. אלה הגרעינים משם ואחר כך התחילו גרעינים של צופים בארץ. אנחנו למעשה קלטנו מכל תנועות הנוער. מה, יש פה הכל. צופים וגדנ"ע ... אפילו היתה פה קבוצת לח"י. זו היסטוריה של פרישה, כן?

ש: כן.

ת: צופים כמו בחצרים והכל. חברות נוער היו חברות נוער כמו כמעט ילדים מסוריה, שיבולת, והחברות הרגילות האלה זה הן באו אלינו אני מעריך שבגיל 15 ככה באותו הדבר. 15, 16 בערך גיל, קודם כל

היה יפה

ש: נוער, זאת אומרת זה אחרי שקלטתם

ת: חברות נוער.

ש: חברות נוער. הבנתי.

ת: כן. פה היו גרעינים, גם מהבחינה הזאת. לגרעין היתה עוד איזו משמעות. גרעין זאת אומרת קבוצה שאמרה – אנחנו לקראת עליה לקרקע. חברת נוער זה היה יותר מבחינה חינוכית. הם יכולים לקבל אצלנו

חינוך ולא להשלים, כן להשלים, להתפזר. זה משהו אחר. המושג גרעין זה היה שלב כזה שלקראת התיישבות. זה המושג הזה.

ש: או קיי. אתה מספר לי על תהליך כזה – או שהגיעו אליכם קבוצות מחוץ לארץ של התנועה ת: או מהארץ.

ש: או מהארץ שהתארגנו לקראת בכל מיני מקומות, מכל מיני תנועות, נכון? ת: כן בטח.

ש: ובאו אליכם להכשרה. מי כיוון אותם אליכם? הם יצרו קשר קודם כל עם הקיבוץ המאוחד? ת: כן. אם מדובר על גרעיני התנועה, זו ההנהגה שלנו. אם מדובר על גרעיני צופים, לעתים זו היתה החלטה עצמאית שלהם. הם סיררו, נניח ישנה נטיה לקיבוץ המאוחד ולא לקיבוץ הארצי, אז הם ביקרו במספר מקומות והם פנו. אנחנו תמיד באנו בדברים ובדקנו את הדברים. בצורה כזאת נקלטו.

ש: הבנתי. איך קיבלתם את חברות הנוער? איך היה התהליך?

ת: לפני שקיבלנו חברת נוער, מעניין, היום זה לא מקובל. באסיפה הוחלט מי יהיו המדריכים והמטפלות. התייחסו לתפקיד הזה. כשאני רוצה לראות את המדריכים אני מטעם צניעות לא אכלול את עצמי, אבל כשאני עובר כבר על הרשימה ואני רואה מי הלך להדרכה, את מי שלחו, אז שלחו אנשים שחשבו שמבחינה חינוכית והגישה לילדים ולנוער הם המתאימים. אותו הדבר מדריכים ומטפלות. תמיד יהיו מדריכים ומטפלות. כלומר האסיפה קבעה מי הם המדריכים. לא היה "אני רוצה להיות מדריך" ש: הבנתי, כן. זה בסדר, זה אני מבין. זה במשק.

ת: כן.

ש: אני שואל מי הביא אליכם את חברות הנוער? נניח חברת הנוער שיבולת, איך היא הגיעה אליכם דוקא לקיבוץ אפיקים?

ת: חברת הנוער שיבולת?

ש: למשל.

ת: חברת הנוער שיבולת היה משהו מיוחד. ידעו שיש פה קבוצת חברים יוצאי סוריה כי זה היה לא רגיל. אצלנו זה היה. מנחם לוזיה היה פעיל בתנועה החלוצית החינוכית שם. ידעו שרצוי שקבוצה כזאת תבוא לאפיקים כי יהיו פה אנשים שיותר יבינו אותם ויותר יעזרו לקליטתם. זה היה

ש: מי אלה האנשים שיותר מבינים אותם שהיו בקיבוץ?

ת: לא, כלומר ביחס לשיבולת אלה יוצאי סוריה.

ש: כן. אל מי אתה מתכוון כשאתה אומר יוצאי סוריה?

ת: מנחם לוזיה, יוסף חלאק, משה מוצרי, שושנה לוזיה. היא לא פחות מהם. ארבעת אלה הם היו ככה, זה התפרסם שהם נקלטו באפיקים. יש פה עוד משהו, אולי באמת מיוחד במינו. קליטתם היתה יוצאת מן הכלל טובה. כשאני רוצה לראות את החיים התרבותיים של הקיבוץ הזה שבשנים הראשונות דיברו רק רוסית כי לא ידעו עברית

ש: אתה מדבר על אפיקים?

ת: אפיקים. אני מדבר זה איך מענין. בדרך כלל אנחנו יודעים על הקשיים של מזיגה ואיך קוראים לזה, מיזוג גלויות. היה לנו ענין מיוחד, אני מוכרח לומר, להוכיח שאפשר יחד ליצור קיבוץ ולהיות בקיבוץ. אני חושב שהיה גם מצידנו, ואולי הם מבחינה אישית היו כאלה שקל להם היה להיקלט. מהתחלה הם די בלטו, כולם. אחד בזה, אחד בזה.

ש: אתה מדבר על הארבעה?

ת: הארבעה האלה. ידעו בסוריה שהיו להם קשרים, ידעו שבאפיקים יש כאלה. רצו לכוון אותם לאפיקים. ש: עכשיו אתה מדבר על שיבולת?
ת: כן.

ש: אתה פשוט מזכיר לי משהו, כי אני זוכר שבתחילת ייסודה של אפיקים, כשהם היו עוד בחצר כנרת, נקלטו מנחם לוזיה ואשתו ולאחר מכן גם חלאק הגיע. לא קיבלו אותם במאה אחוז, נכון? היו שם קצת בעיות?

ת: אני אגיד לך. בסיכום מה שאצלי, מה שהתרשמתי, הם מאוד נכנסו. עצם העובדה שהם היו פעילים בחוג הדרמטי שלנו, זה דבר לא פשוט. מה זה חוג דרמטי? חוג דרמטי זה חוג די אינטימי, אתה יודע. הקיבוץ שלנו מאוד הצטיין בפעולה בימתית. זה שייך להיסטוריה של אפיקים. אתה פעם תבוא ותראה את האנציקלופדיה שאני עוסק בה. הראיתי לך פעם או לא?

ש: נדמה לי שכן, לגבי חבורת הזמר, החבר'ה מאפיקים.

ת: לא. הכרכים המיוחדים שאני לא כורך ומכניס אותם ...
ש: לא, לא ראיתי. אני אראה ...

ת: את זה צריך לראות. אני אומר שיש לי חוברת מיוחדת על הפעולה הבימתית. מהתחלה, אני חושב מהשנה הראשונה, הם באו ב-32', מהתחלה הם משתתפים בלהקה הדרמטית. לא מנחם לוזיה. הוא היה ככה יותר סולידי. אבל יוסף חלאק ומשה מוצרי, בכל התמונות פה, לא יכולים להתמזג כל כך בחוג אינטימי אם אין לך הרגשה שאתה נקלטת פה.

ש: אבל אני רוצה גם, מה היו הבעיות באמת בהתחלה? אני יודע שחלק מהחברים, מספר קטן, לא כל כך קיבל אותם. מה היו הבעיות?

ת: אני רוצה לומר לך במלוא הכנות שלא זכור לי דבר כזה. אני מבין שאם פה מישוהו, אם נאמר להם שיש הרגשה שחלק לא קיבל, אני סומך עליהם. אבל אני אישית לא יכול להיזכר במשהו. אני מציין את עצם העובדה כי תבין מה זה חוג דרמטי. ביום, בלילה, בערב, יחד. הם יצרו הווי משותף ויחסים כל כך טובים. יוסף חלאק ומשה מוצרי השתתפו כמעט בכל הפעילויות. זאת אומרת היה להם, לא אגיד כלל הציבור, אבל מתוך הציבור הגדול היו להם כבר חברים אינטימיים. את זה אני רוצה לומר.
ש: זה מנקודת המבט שלך. זה מה שחשוב.

ת: כן.

ש: יפה. בוא נחזור ברשותך אל אותה חברת נוער שיבולת. אז אתה אומר שמפני שהיו כאן כמה אנשים בקיבוץ, חברים, יוצאי סוריה, אז ידעו כבר שהחברה הזו תבוא הנה?
ת: כן.

ש: דרך הקיבוץ המאוחד או עקפתם את הקיבוץ המאוחד?

ת: אני חושב שאולי לא כל כך, הקיבוץ המאוחד אולי לא היה כל כך שלם אולי, יכול להיות. לא הכל כל-כך זכור לי. אבל אנחנו היינו פעילים. כשאני אומר אנחנו אני אומר באמצעות החברים האלה. מנחם ידע שיש קבוצה שיוורדת, קבוצה כזאת. הם באו, אתה יודע באיזה תנאים מיוחדים, ירדו. אבל ההכרעה היתה כנראה מפה.

ש: הבנתי. עכשיו, אתם מקבלים חברת נוער. מתי קיבלתם אותם, דרך אגב?

ת: הראשונה?

ש: כן. שיבולת.

ת: שיבולת זה יצא ...

ש: 1946, 1945-1946.

ת: אתה תראה פה את שיבולת. פה תראה את זה כבר ככה. שיבולת

ש: 1945 הם היו פה עד 1950. חמש שנים.

ת: זה לא רגיל כי הם באו קטנים.

ש: הם באו קטנים. מה זה קטנים?

ת: תראה

ש: חמש, שש?

ת: לא, לא ילדים. אבל בדרך כלל הנוער הרי בא בגיל 15, 16, או ב-12. עצם הדבר שהם היו פה חמש

שנים, זאת אומרת שהם היו

ש: הם הגיעו קטנים יחסית.

ת: הם היו קטנים.

ש: או.קיי. נניח מגיל 12, 13.

ת: משהו כזה.

ש: אני מבין שהם מגיעים הנה דרך עלית הנוער?

ת: כן. מאז כבר הכל עם עלית הנוער. מאז שהתחלנו ב-34' כל חברת הנוער כבר עם עלית הנוער.

ש: באמצעות עלית הנוער.

ת: באמצעות עלית הנוער.

ש: מה שנקרא

ת: אם אנחנו קיבלנו אותם, עלית הנוער אישרה את זה. לא היתה התנגדות. אבל ... כבר היו פיקוח פדגוגי

כמו שהיה

ש: של עלית הנוער?

ת: של עלית הנוער.

ש: יפה. עכשיו, היה ביניכם, בין הקיבוץ אפיקים או בין הקיבוץ המאוחד לעלית הנוער, איזה שהוא הסכם

לגבי ההחזקה שלהם, התשלום עבורם?

ת: כן, כן.

ש: אתה מוכן קצת לספר לי על זה?

ת: אני אגיד לך. בוא אני אגיד לך משהו שלא קשור עם השיחה. אני כל כך בור בתקציבים. תשמע, אשתי ז"ל היתה הגזברית, מנהלת החשבונות. צוחקים שאני לא יודע את התקציב שלנו היום. אני יכול להיות בקיא הכל מלפני 75 שנים. באים, אני מספר להם הכל. אבל בענין זה, בניגוד לבן שלי הבכור שהוא היה מנהל המגזר העסקי של כל הקיבוץ, כי הוא כלכלן

ש: מה השם שלו?

ת: לוי. הוא התפרסם

ש: תיכף ניגע גם בילדים.

ת: אני בעניני תקציב, כסף

ש: באופן כללי אני פשוט רוצה להבין.

ת: היה חוזה אבל אינני יכול לדעת בדיוק איזה.

ש: זאת אומרת, במסגרת החוזה הזה עלית הנוער התחייבה לשלם לכם עבור האחזקה של הילדים פה?

ת: התחייבה לשלם, כן, על האחזקה והלימודים. אני לא יודע באיזה חלק, באיזה אחוז. אני רק אומר לך שאני יודע בתור חבר, הייתי שלוש פעמים מזכיר הקיבוץ. אני יודע שהיו לנו הפסדים בכלל בקליטת נוער. זה אני יכול... בהכללה. אבל חוזה, מה, מי, כמה – אין לי כל מושג אפילו.

ש: יש לך מושג איפה נמצא חוזה כזה? הרי אתה ארכיונאי.

ת: אני מבין. אני בטוח שישנו, יש לנו פה איזה קושי טכני כזה. הואיל וכל המקום הזה מה שאתה רואה פה הוא קטן, אנחנו קיבלנו שלושה חדרים, קוראים לזה מגנזה. לשם תחבנו את כל החומר במיכלים שאיננו נזקקים לו לפעילות. שם זה משהו, כדי להגיע זה משהו. אם יבוא איזה חוקר שצריך באופן מיוחד. לדוגמה היה אצלי לפני איזה זמן מישהו שלומד באוניברסיטת בן-גוריון והוא צריך היה על תמרים. אמרתי שיש לי פה, תראה מכל השנים, וסיכומים והכל. אבל אם תרצה ממש ממש, דע לך, אם אתה מוכן להקדיש ימים בלחפש שם, אז

ש: אה, זה לא מאורגן שם?

ת: לא מאורגן. זאת אומרת לא מגיעים.

ש: או קיי. אז עכשיו בוא נדבר על שיבולת, חברת הנוער הזו. לאחר מכן על חברת הנוער שהגיעה אליכם, השפייטים, מה שאתה קורא. אתה הדרכת אותם? את מי הדרכת? את שיבולת הדרכת?

ת: את שיבולת לא הדרכתי. אני הדרכתי עשר קבוצות.

ש: אני מדבר על סורים, שהיו בהם סורים. בזה אני מעוניין, בילדים שהגיעו מסוריה ולבנון. סורים אני מבין שהיו

ת: אני אגיד לך. שיבולת ודאי לא, אבל הקבוצה הזאת שאנחנו מדברים עליה, איתנים

ש: שהיו בה נוער משפיייה, הנוער הסורי.

ת: זה לא רק שפיייה... לי חבל מאוד שלא פגשת את השניה שמוכנה לדבר, עד כדי כך

ש: אתה מדבר על?

ת: אחת היתה ידידה ואחת היתה אסתר לופטין.

ש: לופטין אסתר.

ת: אסתר דוקא ראיינתי אותה. פה יש אולי דברים קצרים, כן? ואותה אני כל פעם קורא והיא משתמטת.

אני החלטתי שלא

ש: אתה מדבר על ידידה?

ת: יש לה כנראה סיבות אישיות, אני לא רוצה להיכנס לזה. אינני יודע. אז זה מהבחינה הזאת.

ש: אז באיתנים היו כל מיני קבוצות?

ת: מה, פה באיתנים? אם אנחנו נדבר על איתנים, יחסיי או הקשרים שלי עם הקבוצות, הם היו שונים

מאוד. תלוי הרבה גם באופיין של הקבוצות. לדוגמה, אם אני הדרכתי עשר קבוצות, אני יכול לציין רק

שלוש שהתמדתי, אם אני אומר התמדתי אז גם הן התמידו. חלק בגלל זה שהתפזרו. הרי יש קבוצות

שכאילו הלכו מפה לאיזה מקום והן התפזרו. אם הם אינם יושבים במקום אחד, אז הקשר כבר נקרע. קשר

הדוק עד היום זה עם נוער ב', יוצאי גרמניה. עד היום, הדוק. קשר הדוק זה עם נוער י"ד, זה שאתה מכיר.

ש: איתנים? שיבולת?

ת: לא איתנים ולא שיבולת. שיבולת לא הדרכתי. המחנות שלך. נוער י"ד אנחנו קראנו לו. לא היה לו

שם.

ש: אתה מדבר על האב של אשתי, עמרם פרץ?

ת: כן. נוער י"ד. לפי מה אני מודד? אם עשרות שנים אתה נשאר בקשר עם ששה, שבעה אנשים שהם

כאן סבאים, זה מעיד על משהו.

ש: בהחלט. אני מבין שאת נוער שיבולת מי הדריך?

ת: מולא.

ש: מולא, ומי עוד? מי היו המטפלות שם?

ת: בלהה, החברה. אבל מולא היה מדריך מחונן. קרה אסון. הוא נספה באסון מעגן, אם אתה יודע.

ש: מעגן מיכאל?

ת: לא, אסון מעגן, על יד צמח.

ש: כן.

ת: הרי זה היה

ש: תצוגה אוירית.

ת: כנס צנחנים וראש הממשלה שלח איגרת לכנס והפיפר הזה נפל על האנשים בשורה הראשונה והם

נהרגו, מאיתנו. אנשים יקרים כמו מולא זהרהרי, אליק שומרונני שהקים את הנח"ל, בן-ציון ישראלי

שייסד את כנרת ועוד ועוד כאלה.

ש: מתי זה היה? באיזו שנה? בשנות החמישים משהו, נכון?

ת: כן. אני תמיד אוהב לדייק. אומרים לי, אני אומר להם - תן לי להביט.

ש: אז זה היה בשנות החמישים משהו, נכון? זה מה שנקרא ככה אסון המטוס?

ת: אסון המטוס, כן. קוראים לזה אסון מעגן, ידוע.

ש: אסון מעגן. עכשיו, אתה בטח היית בקשרים גם עם בלהה וגם עם מולא. איך הם התרשמו מהקבוצה הזאת, משיבולת?

ת: אני אגיד לך. להם היה קשר מיוחד. אני אצטרך לתת לך את הספר של מולא זהרהרי ושם אתה תראה מה שהוא כותב על שיבולת. בלהה עד היום קשורה עם מספר אנשים. היתה להם אמא שלהם. הם אהבו את מולא, קשה לתאר. קודם כל הוא היה דמות כזאת, מולא.

ש: זו היתה חברת נוער, נכון?

ת: כן. שיבולת חברת נוער. הוא גם היה דמות כזאת, דמות חינוכית, חיובית. הוא מקדיש להם הרבה מאוד. יש ספר שלו, אז שם יש, אתה לא ראית את זה?

ש: אני ראיתי את זה, בסדר.

ת: אני מתאר לי שאתה ראית, כי אתה התעניינת בזאת. הקשרים שלהם היו יוצאים מן הכלל.

ש: אתה מאתר או אתה זוכר בעיות מיוחדות עם חברי קבוצת שיבולת? היה משהו מיוחד?

ת: קודם כל יש אחד מהם שכל כך בלט, יהושע

ש: לטי.

ת: כן, שהוא היה מפקח ראשי מטעם משרד החינוך. הם השלימו את תל-קציר. שיבולת השלימו את תל-קציר. הם מאוד מאוד חיו במקום, מפני שהם היו שנים. קבוצה יחידה היתה חמש שנים. ככה שהם מאוד היו, מאוד הורגשו, גם מפני שמולא השקיע בהם הרבה. היה לו כשרון גם להעלות אותם על הבמה במחזות, הצגות, פעילויות. שיבולת בלטה. ... חמש שנים ישבו פה וילדים באו, כן, כילדים. הם מאוד מאוד ככה נכנסו

ש: כמה מהם נשארו פה?

ת: הם לא היו צריכים להישאר באפיקים. המטרה היתה השלמת תל-קציר.

ש: לגרעין תל-קציר?

ת: כן. זה לא, השלמות, אתה יודע.

ש: כן.

ת: המטרה אצלנו לא היתה לחנך אותם דוקא בשביל להשאיר פה. המטרה שלנו היתה חינוך וכל קבוצה מחליטה לאן היא הולכת.

ש: הבנתי. עכשיו בוא נעבור אל הקבוצה שאתה הדרכת, איתנים. אתה מקבל אותם, נכון? הם מגיעים אליך מאיין? מכל מיני

ת: או, זה כל הדבר.

ש: כן.

ת: איתנים בעיניי עד היום היתה קבוצה שלא היתה מלוכדת כי האיחוד הזה של חברת הנוער מתל-יוסף עם אלה שבאו משפייה היה איחוד לא מוצלח.

ש: אלה משפייה היו סורים במוצאם?

ת: עצם הדבר שבתל-יוסף היתה חברת נוער ותל-יוסף לא הסתדרה איתם, למה היתה צריכה להעביר אלינו? לנו היה שם. אצלנו זה הסתדר. הם למעשה נמסרו לא לי, כי לחבר שקראו לו אברהם שלח. הוא לא בחיים. זה לא הלך, אז לקחו אותי. אחר כך העבירו את הקבוצה משפייה. זה לא התמזג.

ש: למה?

ת: למה לא התמזג? אני חושב שאולי גם ההרכב כזה היה. למה אני אומר שזה לא קשור עם יוצאי עדות, כי משפייה באו גם, בא נניח אחד יצחק נשרי שהוא היה ככה כמו המנהיג של הקבוצה הזאת. בארז חי יצחק נשרי. הוא היה הבחור המרכזי של הקבוצה.

ש: מה המוצא שלו?

ת: ישראלי אני חושב. הוא היה במרכז הנוער העובד. יצחק נשרי. הוא דוקא בא משפייה. זאת אומרת משפייה באו גם כאלה וגם כאלה.

ש: מכל מיני עדות?

ת: מכל מיני, כן. וגם פה היו כל מיני.

ש: בתל-יוסף?

ת: תל-יוסף. פה היו גם כאלה וגם כאלה. בדרך כלל קבוצות הנוער העובד, אצלנו זה נחשב קבוצות הנוער העובד. כבר לא כל כך חברת, כשאני אומר חברת נוער, אז זה יותר חברה מטעם עלית הנוער, מאורגנת, שבאה. קבוצת הנוער העובד היא חברי הנוער העובד. חברי הנוער העובד יכלו להיות שם, היו שם, אחד מהם היה חודשים ואחד היה שנה, אחד שנתיים. הם נשלחו להכשרה הנה. הם לא התמזגו. עצם הדבר שאני מוצא אותם שהם הלכו למלכיה ... מישהו בארז ומישהו באיזה מקום אחר, שלא הצליחו לצאת כקבוצה. אני אומר

ש: מגובשת?

ת: כן. אצלי זה יוצא דופן כי מתוך הנסיון שלי אני גיבשתי קבוצה לצרעה, גיבשתי קבוצה שהלכה לגינוסר לעבודה שם. פה התפזרו, אני לא אומר. לפעמים גומרים צבא והצבא גורם לזאת שאתה לא יכול להקים קבוצה. אבל פה כאילו זה, קבוצת שפייה אני מוצא חזרה אחר כך עוד פעם אלינו, פעמיים. אבל כשחוזרים פעם שניה כבר לא באים בתור קבוצת נוער. הם כבר באים

ש: בתור גרעין?

ת: לא. הם כבר גדולים, הם צריכים להיות תקופת מה באיזה שהוא מקום, אז הם באפיקים, נוה להם להיות. הם כבר חדלים להיות בפיקוח, בארגון. בכל אופן הרשמים שנשארו אצלי זה היה של קבוצה לא מלוכדת.

ש: כן.

ת: מה ייחד אותם? על אף הגיל הצעיר, האידיאולוגיה. למה?

ש: בגיל צעיר אתה מתכוון באיזה גיל הם היו?

ת: אלה כבר היו לפני הצבא.

ש: 17?

ת: כן. אז כבר היו להם נטיות. הם לא רצו עם הקיבוץ המאוחד. רצו לתמוך, קודם כל רצו בתנועה שלנו שאנחנו היינו במפא"י קודם. בנוער העובד היה לאחדות העבודה ומפא"י.

ש: כן.

ת: הקבוצות האלה, אם שלחו אותם שלחו אותם מפני שהם כל אלה רוצים ללכת לכיוון הזה. היו פה מוטיבים אחרים להתארגנות. זה לא נטייה חברתית, בואו נלך יחד.

ש: באותה קבוצה של איתנים שהשפייתים הצטרפו והיו שם כמה סורים, הרוב היו סורים, נכון? משפיייה.

ת: אני חושב ככה. חבל שהיא, ממנה הייתי יודע יותר טוב.

ש: כן. עכשיו יש לי שאלה, היו שם בעיות מיוחדות של קליטה?

ת: לא זכור לי משהו יוצא דופן.

ש: או.קיי. עכשיו יש לי שאלה אחרת, יותר טכנית – אתם מקבלים פה קבוצה להכשרה. מה אתם נותנים להם? מה סדר היום? מה הפעילויות שלהם? מה הם עושים פה? ספר לי קצת על זה.

ת: זה תלוי בכמה גורמים. כאשר בא גרעין כמו הגרעינים הראשונים, אלה שבאו מהתנועה, הם כולם בוגרי בית ספר תיכון. הם זקוקים מבחינת הכשרה בעבודה, והכשרה בידיעת הארץ ובשפה. אז הם עבדו נניח חצי יום, אני לא זוכר, כי כל קבוצה בהתאם לתנאים. אז הם עבדו וקיבלו מדריכים שהיקנו להם ידיעות על עברית ... אז יש גרעינים אולי אפילו שעבדו חצי יום, אולי יש שלמדו יומיים, זה כל פעם היה שונה. אחרת זה עם חברת נוער. חברת נוער היו שני סוגים – היתה חברת נוער כמו שיבולת, היתה צריכה לקבל את הלימודים של חמש שנים. אבל יותר מאוחר היו אצלנו חברות נוער שהן למדו גם בבית ירח

ש: כלומר בית ספר אזורי?

ת: יחד עם הילדים שלנו.

ש: כן.

ת: הם היוו פה חברה, אבל הם בלימודים, נאמר מפעם לפעם אני מקבל פניה מהם שהם מבקשים ש: אישור לימודים.

ת: אישור מפני שהם מקבלים תגמול, אינני יודע מה. אני נותן להם אישור. הם גמרו בית ספר תיכון. אני לא מחליף את בית הספר, אין לי הציונים. אני יכול רק לאשר שהם למדו פה בבית ירח. זאת אומרת שהיה שונה, מאוד שונה.

ש: כן. אז הכשרת חברת נוער כזו למדה וגם עבדה קצת?

ת: כל חברה עבדה.

ש: כמה? כמה הם היו צריכים לעבוד?

ת: החברות הרגילות, הקודמות, הקלאסיות האלה, עבדו עד הצהריים ואחרי הצהריים היו לימודים. היו חברות שנוסף לזאת יום בשבוע מלא.

ש: עבודה?

ת: לא, יום בשבוע לימודים.

ש: לימודים, כן.

ת: היה שונה לפי גילים, לפי הרמה, לפי הצרכים. עם קבלת כל קבוצה בדקנו. קודם כל, עם כל הויכוחים, היתה ועדת נוער בקיבוץ המאוחד. עם כל הויכוחים, ועם כל קליטה וסידור התנאים, היה מופיע זה שמנהל את מחלקת הנוער באיחוד הקבוצות והקיבוצים, ויחד היו קובעים מה מחייב אותנו. כי הם היו מפקחים עלינו.

ש: יחד איתכם?

ת: איתנו, כן.

ש: ולא עם עלית הנוער? גם לא במסגרת הנוער?

ת: לא, תלוי אילו קבוצות. הקבוצות מעלית הנוער זה עלית הנוער קובעת. גם לא אנחנו.

ש: כן, הבנתי.

ת: מעלית הנוער, עלית הנוער קובעת.

ש: אבל איתנים היתה דרך עלית הנוער, לא?

ת: איתנים, היה אישור של התנועה, אז היה צריך להיות גם אישור שלהם.

ש: או קיי. אז אני מבין שהם קיבלנו לימודים וגם עבדו. מבחינת מגורים?

ת: הם חיו מרוכזים. היה להם המחנה שלהם. בתנאים שונים. טוב שאתה שואל אותי פה דבר שהוא מאוד

מעניין. חברת הנוער א' באה ב-34, נכון?

ש: כן.

ת: ב-34 אנחנו הקמנו את הבית הראשון מבטון. לבית הזה נכנס הנוער ולא החברים. החברים גרו

בצריפים, באוהלים. הבית הראשון ש... איננו, עמד ליד חדר האוכל. זה היה, יש לי כל הצילומים, זה בית

של נוער א'. אחר כך היה נוער ב', נוער ג'.

ש: למשל שיכולת. איך הם חיו? מה היו התנאים שלהם?

ת: שיכולת זה כולם היו שכונת בתים קטנים, משהו כזה, יחד מרוכזים.

ש: מרוכזים יחד?

ת: ודאי.

ש: בנים בנות לבד, אני מניח.

ת: בנים בנות לבד, בודאי.

ש: יפה.

ת: זה היה בכל החברות. כל עוד שזה במסגרת באפיקים, כל אחד יעשה מה שהוא רוצה, אבל התנאים

שאנחנו יוצרים זה בנים לחוד בנות לחוד, זה ברור.

ש: הבנתי. נתתם גם לכל אחד מהם מה שנקרא משפחה מאמצת?

ת: כן.

ש: ספר לי קצת על זה.

ת: טוב שאתה שאלת. השתדלנו במידת האפשרות לכל אחד שתהיה משפחה מאמצת. עד כדי כך שאני

יודע עד היום, קח דוגמה – יש משפחה שיש לה בן יחיד. הבן היחיד לרוע מזלם ... הבן שלהם ואימצו

להם. תאר לך מה שיש להם. אבל הם אימצו מהנוער מישהו. הבת הזאת היא הבת של המשפחה הזאת. לא רק הם. הרבה. יש פה עד היום. באים הנה אנשים מבוגרים, שערות שיבה. הם באים להורים המאמצים. ש: עכשיו תגיד לי בבקשה מה היה הנוהל. איך התאמתם ילד או ילדה מסוימת מחברת הנוער למשפחה? זה אלף. שאלה שניה, האם חייבתם אותם לקבל? ת: אני מבין. הדבר השני לא היה. אי אפשר לחייב. לא שאי אפשר, שלא רוצים. זה לא מתאים למה שאנחנו רוצים. אנחנו חשבנו שמשפחה, קודם כל ש: מבחינת ההתאמה.

ת: שני דברים – קודם כל אנחנו ידענו אילו משפחות בכלל מתאימות, שיש להן לב לתת. אחר כך המדריכים אמרו לנו – זה וזאת מתאימים לזאת כי יש להם ילדים בבית בני גילם. זאת היתה הבחינה. אבל הקו היה ככל האפשר שלא יישאר ילד בשבת שם. אתה יודע, ארוחת ארבע, פה ושם. יש כאלה שבאו כל ערב, התקשרו עם הילדים. אבל הכוונה היתה אנשים מתאימים ובתים שיש ילדים פחות או יותר בגילם. ש: הבנתי. עכשיו נניח שיש משפחות מתאימות, גם מבחינת הילדים וגם מבחינת הנכונות שלהם לאמץ ילד מחברת הנוער, אז מה היה התהליך? אתם באתם, המדריכים באו, או המשק קבע באסיפה? איך היה? ת: זה לא באסיפה. המדריכים. המזכירות נניח. לפעמים אני בעצמי יכולתי לחשוב שהמשפחה הזאת מתאימה. אז אני לא צריך תיווך. האסיפה לא מתנגדת. זאת אומרת לעיתים זאת היתה יוזמה של משפחה. הילד הזה עבד עם החבר בשדה, אז הוא אמר אולי זה. לעיתים זו היתה יוזמה של המדריך המטפל שהלך לשם ושאל את הילד אחרי ביקור ראשון – אתה חושב שאתה תרגיש טוב? היו איזה מקרים שאנחנו הפסקנו, כי הילד אמר שמרגיש ... לא טוב, השתדלנו לחפש משפחה אחרת. ש: המשפחות המאמצות קיבלו איזה שהוא תמריץ על הענין הזה?

ת: כל הדברים האלה היו לנו ... זרים.

ש: מה היו?

ת: זרים לנו.

ש: כן.

ת: אני עכשיו מחייך בלי הדבר הזה ... כדי שאתה תבין.

ש: כן.

ת: בזמן האחרון התגלה איזה קושי לארגן את החגים, מפני שצריך הרבה אנשים וצריך לגייס ויש לעיתים זה דורש הרבה זמן, דרך הצעירים, עוזבים את הילדים בבית והכל. הופיעה בעלון אצלנו רשימה. חברה אומרת – כדי לקיים בכל זאת, להבטיח שנקיים את החגים, הקיבוץ צריך לתת ימים לאותם אנשים שעוסקים. בעלון האחרון הופיעה תשובה תקיפה – אתם רוצים לקחת מאיתנו, עוד לכבות את הנר שעוד מהבהב

ש: של ההתנדבות.

ת: כן. אתם לא יודעים, כותבת את זה בחורה שמותר לה ... אתם לא יודעים מה זה נותן לנו שאנחנו יכולים כן.

ש: יכולים לתת.

ת: כשאתה שואל אותי במושגים האלה בימים ההם משהו

ש: תראה, למה אני שואל? הרי הקיבוץ קיבל עבור האחזקה מעלית הנוער, נכון?

ת: כן.

ש: אתה אומר לי שהמשפחות המאמצות לא קיבלו מהמשק שום תמריץ עבור אחזקת הילדים?

ת: זה בניגוד לכל הנכונות שלהם.

ש: זאת אומרת גם אם למשל הם רצו לתת מתנה מסויימת הם עשו את זה מתקציבם האישי

ת: כמו לילד שלהם.

ש: יפה מאוד. או.קיי. עכשיו אני רציתי לשאול שאלה שנוגעת לתקופת ההכשרה של חברת נוער כזאת.

כמה הם היו כאן?

ת: כמה זמן?

ש: כמה זמן? כמה שנים?

ת: תראה, הקבוצות האלה הבוגרות בדרך כלל היו שנה אחת כי הם באו מבוגרים מהתנועה והם ידעו

בערך שהם הולכים כבר או להשלים קיבוץ או להיות קיבוץ.

ש: גרעין מה שנקרא.

ת: הגרעינים. חברה אחרת היתה קשורה עם תכנית לימודים, אלה ... קודם בבית ירח. זה חייב כך וכך

שנים

ש: אלה שהגיעו דרך עלית הנוער אתה מתכוון?

ת: זה דרך עלית הנוער, אבל הם למדו בבית ירח, אז עד שהם ... הלכו לצבא להתגייס. היו קבוצות

שהנוער העובד שלח לאיזו שנה או איזה משהו כזה. היה חלום חשוב להוציא מהעיר, לקבל ולחיות באיזו

אווירה אחרת.

ש: לחיות במקום אחר.

ת: כן. לא היה קנה מידה אחיד. בדרך כלל עלית הנוער זה נחשב שנתיים. בדרך כלל. הסטנדרטי. אבל

אחר כך אמרתי לך היו כל מיני.

ש: כן. עכשיו בוא נתייחס לקבוצת שיבולת שאתה אומר שהיא הייתה פה 5 שנים מפני שהם הגיעו

צעירים יחסית. חמש שנים זאת אומרת עד גיל צבא.

ת: עד גיל צבא.

ש: יפה. או הגנה או פלמ"ח וכולי.

ת: כן.

ש: כמה זמן היתה קבוצת איתנים?

ת: נדמה לי שאיזה שנה, אני חושב שאולי שנה אחת. כי הם היו בתל-יוסף כבר.

ש: כן, הבנתי. אבל אלה שהגיעו משפייה?

ת: לא חשוב. בגיל הזה הם כבר היו בשפייה, אחר כך עוד, השפייתים חזרו עוד פעם ... השפייתים

הרגישו עצמם טוב באפיקים. התל-יוספים ... אני לא יודע מדוע ... יותר. אני קורא גם בתיק שלהם, של

השפייתים, אז שעברו, אז זה שם נגמר, אז הם חזרו לאפיקים.

ש: איפה שם נגמר? הם היו במקום אחר?

ת: לא. הם באו משפייה הנה והם יצאו לאיזה מקום. אני קורא פה שהם חזרו. כנראה שעד הצבא לא היה להם בית אחר, הם באו אלינו.

ש: חזרו אליכם עד הצבא.

ת: כן, הרגישו טוב. עד הצבא.

ש: או.קיי. שאלה אחרת היא מה היה הקשר ביניכם לבין הפלמ"ח? הרי הפלמ"ח בשלב מסויים דרכו יצאו לכל מיני גרעינים. למשל השפייתים האלה יצאו לחצרים. ספר לי על מהות הקשרים שבין הפלמ"ח לבין הקיבוץ.

ת: השפייתים לא הלכו לחצרים.

ש: לא הלכו לחצרים? מי כן הלך לחצרים?

ת: לחצרים הלך נוער ה', הלכו צופים ג'. השפייתים לא הלכו לשם.

ש: אבל היו גם סורים שם?

ת: מה?

ש: אני יודע שבחצרים היתה ...

ת: כן.

ש: היו כמה. היתה קבוצה של חמישה, ששה או שבעה.

ת: כן, אבל לא, השפייתים אצלנו, בעצם השפייתים אצלנו זה שנים שונות. '47, '50, '51, '52.

ש: אה, כשאנחנו מדברים על שפייתים מבחינתך זה הרבה קבוצות בכל מיני שנים שהגיעו משפייה?

ת: משפייה, זה נקרא אצלנו שפייתים.

ש: יפה. אז מי זה היה הגרעין הזה משפייה שבא אליכם שבסופו של דבר גם הלך לחצרים? אתה זוכר את החבר'ה האלה? היה שם משה ארזי, היה שם מצליח שטאח, היו שם עוד כל מיני אנשים. אתה דיברת איתי על אליהו אריקא.

ת: אה, זה לא הלך לשפייה.

ש: לא, לחצרים הוא לא הלך?

ת: הוא לא הלך לחצרים.

ש: הוא לא, אבל היו שם כמה חבר'ה שהלכו.

ת: הבט, הקבוצה הזו של אליהו אריקא, זאת אומרת קבוצת איתנים, כתוב אצלי שהם הלכו למלכיה.

ש: אה, הם הלכו למלכיה? בסדר. אבל מי הלך לחצרים מכם? איזו קבוצה זו היתה?

ת: חצרים, מאלה שאני טיפלתי, אלה היו אחרים. פה בכל מקום כתוב גם לאן הם הלכו. אז יש לי פה ככה.

ש: אני ראיתי קבוצה אחת שהלכה לחצרים.

ת: אתה תראה פה. יש פה הרי שתי

ש: רובליקות.

ת: לא, בשני דפים. תראה בבקשה, אחת תחפש פה

ש: הנה, חצרים, אני רואה פה. נוער ה', 1943 ...

ת: זה ילדי טהרן.

ש: אבל הם היו עמותה מפולין. אה, כן, נכון. הם, הקבוצה הזו שאני מדבר, של הסורים, ששה, שבעה, שמונה, באמת הצטרפו אליהם.

ת: הצטרפו אליהם, אצל נוער ה'. נוער ה' הצטרף הרי גם מוסא.

ש: מוסא שלוח?

ת: מוסא שלוח.

ש: מאיפה הוא בא מוסא שלוח? איך הוא הצטרף אליהם?

ת: זה מענין. אני נותן לך את החומר, אבל אני אגיד לך מה שזכור לי. היה בחור מיוחד במינו. משה שלוח בא ארצה לאפיקים, כלומר הכיר את ארבעת החברים הסורים שלנו. מאיתנו הוא הלך לשפייה. משפייה הוא בא אלינו והוא הצטרף לנוער ה' שהם הלכו לחצרים.

ש: נדמה לי שאליו, הוא הצטרף לקבוצה של סורים שהיו בשפייה והם הגיעו אליכם כקבוצה גדולה יחסית, שבעה או שמונה, ומפה יצאו לחצרים.

ת: הצטרפו לנוער ה', והם הלכו לחצרים.

ש: כן, הבנתי.

ת: אבל אני לא טיפלתי בהם, אז יש לי רק מתוך הידיעות.

ש: הבנתי. אז אנחנו צריכים גם לחפש פה את החבר'ה האלה, נוער ה'. עוד מעט אני אחפש ככה בארכיון, אולי אני אמצא משהו.

ת: אולי בנוער ה'.

ש: יפה. אז עכשיו שאלה אחרונה, נושא אחרון. בקשר לפלמ"ח. איך נוצר הקשר?

ת: זה משהו אחר. שיהיה ברור.

ש: כן.

ת: כפי שהרגשנו עצמנו חייבים לקבל נוער בקליטה, ראינו עצמנו חייבים לקבל קבוצות פלמ"ח שהפלמ"ח שולח אלינו. הפלמ"ח עם מזכירות הקיבוץ המאוחד. אנחנו לא היינו כי כולם היו פייטרים, כולם היו מבוגרים. הם באו אלינו. לפלמ"ח אתה יודע היו תנאים של עבודה. אימונים ועבודה. יש לנו קבוצות, אני הדרכת קבוצה אחת ביוון. הקבוצה כולה הלכה לפלמ"ח. אחר כך אתה יודע בקרבות נפלו פה ושם אז הכל התפור. אבל אנחנו והפלמ"ח זה היה רק, פנו אלינו ממזכירות הקיבוץ המאוחד ואנחנו חשבנו שחייבים. שולחים אליכם קבוצת פלמ"ח, פלוגת פלמ"ח.

ש: לא היה מקרה שבו מתוך גרעין מסויים חלק הולכים לפלמ"ח? זאת אומרת יש פיזור – חלק לפלמ"ח,

חלק להתיישבות? מי קבע את הסידור הזה? איך זה נעשה?

ת: הקבוצה בעצמה. כלומר היו לנו קבוצות ... הקבוצה החליטה ללכת, כרגע לא זוכר ... לאחת הקבוצות.

ויש קבוצות פלמ"ח שהן בכלל של בודדים, אתה יודע.

ש: שהצטרפו כבודדים.

ת: כן. ... מי שהרכיב אותם בתור קבוצת פלמ"ח. יש קבוצה שהיא גרעין, זאת אומרת הם פלמ"ח אבל הם

גרעין להתיישבות. ויש פלמ"ח שהם חיילים. שני סוגים של פלמ"ח.

ש: נושא אחרון, עוד כמה דקות, זה ענין הילדים שלך. ספר לי פשוט כדי ליצור את הקשר ההיסטורי בין הילדים כדי לשייך אותם אליך. מי היו הילדים שלך? אתה יודע

ת: יש לי נחת.

ש: כן, זה ברור.

ת: אני אגיד לך. יש לי ככה, ארבעה ילדים

ש: מה השמות שלהם?

ת: לוי

ש: הוא הגדול, הבכור?

ת: הבכור. ישנו גדי השני, אחר כך ישנה בת תמר ובת אחת, כל פעם כותבים אליה אז בגלל זה אני אומר לך ... השם שלה מופיע כל פעם, אתה מבין? חינה.

ש: חינה?

ת: חינה קורן.

ש: כן. בוא נתחיל עם

ת: יש לנו 14 נכדים והינה מספר 20 בדרך.

ש: יפה מאוד.

ת: הם יושבים בעצם בארבעה קיבוצים – אפיקים, עין-גדי, העוגן וצרעה. הבכור באפיקים ואצלו יש פה בת, יש ילדים. אחר כך גדי מעין-גדי, זה מענין איך קרה שנפל השם הזה שם. אחר כך יש לנו בעוגן הבת אז היא היתה עד עכשיו מזכירת מזכירות הקיבוץ הארצי, מרכזת מוסדות החינוך של הקיבוץ הארצי.

ש: מי זו?

ת: זאת חינה. השם שלה הופיע לעיתים קרובות כי היא עבדה עד היום חמש שנים בתפקיד הזה. עכשיו היא קיבלה תפקיד יותר חשוב. היא עכשיו למעשה מנהלת רשת החינוך של המחוז כולו של עמק חפר. זה משהו חדש.

ש: והצעיר ביותר?

ת: היא הצעירה. שני בנים. גדי הוא מנהל חברת תירות.

ש: אמרת שיש לך ארבעה ילדים.

ת: ארבעה ילדים. לוי, גדי, תמר. תמר היא מורה בבית הספר לאחיות.

ש: איפה?

ת: כפר סבא.

ש: כן, אבל איפה היא גרה? בצרעה?

ת: היא גרה בבית אריה שזה בקו התפר. אומרים איפה שקו יגאל אלון, מה שזה ייעוד ...

ש: הבנתי.

ת: לה יש כבר נכדים.

ש: יפה. עכשיו תגיד לי, לוי היה בצבא, הוא התקדם לקריירה מאוד יפה.

ת: מאוד.

ש: רק תזכיר ככה מה הוא עשה.

ת: הוא היה מח"ט של הצנחנים. השתחרר מהצבא בגיל 34. לי אין כל ספק שאילו היה ממשיך היה מגיע לרמה יותר גבוהה. הוא קיבל צל"ש.

ש: במלחמת יום כיפור?

ת: לא. הוא קיבל במיתלה.

ש: אה, במיתלה? ב-56 אתה מתכוון?

ת: כן. יש שם סיפורים מרתקים.

ש: הוא היה אז בצנחנים באיזו פלוגה?

ת: הוא היה מפקד פלוגה. היה יותר צעיר. יש הרבה חומר עליו, איך הוא ביוזמה שלו עלה על הבונקרים של המצרים בניגוד אפילו להנחיה שהיתה מוטעית, אז הם מציינים את זה. הוא השתתף בקרבות בעוד מקומות. הוא היה מפקד בתעלת סואץ. יש המזרח, מערב באיזה ... קודם היה נח"ל מפני שהבנים של קיבוץ הלכו לנח"ל. שם הוא ...

ש: אז הוא התחיל מגדוד 50 בעצם?

ת: התחיל, כן. אחר כך הוא עבר לצנחנים. פה הוא עלה בדרגה עד, הוא היה צריך להכריע או יהיה בקיבוץ או קריירה צבאית. הוא החליט חיי קיבוץ. אז הוא גמר בגיל 34.

ש: היה מח"ט של חטיבה 35, נכון? חטיבת הצנחנים?

ת: אני באמת לא יודע את המספר.

ש: של הסדירים. חטיבה סדירה.

ת: כן, חטיבה סדירה, כן. הוא בקיבוץ מילא כל הזמן תפקידים מרכזיים.

ש: מתי הוא השתחרר מהצבא, באיזו שנה פחות או יותר? מתפקיד המח"ט?

ת: אם אני אגיד לך עכשיו תצא, יהיה לך יותר קל. אם הוא היום נניח 65, והוא השתחרר בגיל 34.

ש: הבנתי, בסדר. אני אעשה את החשבון. בערך לפני שלושים שנה.

ת: כן.

ש: אחרי מלחמת ששת הימים.

ת: כן. הוא מאוד הצטיין שם. זאת אומרת גם ספורטאי ככה מהבחינה הזאת.

ש: מאה אחוז. אתה עוד רוצה להוסיף משהו בענין של הקליטה של ילדי סוריה, הנערים, הגרעינים? יש לך משהו להוסיף ביחס אליהם?

ת: באפיקים או בכלל?

ש: באפיקים, ברור, כי לך היה מגע איתם באפיקים.

ת: תראה, למעשה היו לנו יוצאי נוער, אני יודע, מהרבה מאוד ארצות. גרמניה ... אני הייתי מדריך של חניכים, אז קראנו לזה פרס, הגרעין הבבלי, קבוצת נוער בגרמניה, חברת נוער ממרוקו, קבוצת נוער מתימן זה היה לי זה משפיה. אני מאוד מאוד, כן, הגרעין הדרום-אפריקני בצרעה. זאת אומרת אני ריחפתי על כל פני הארצות האלה. כך שהקליטה הזאת של הסורים, לא היו רבים באפיקים, לא היו רבים.

מי שהיתה דומיננטית זאת שיבולת שהטביעה חותם. אתה תגיד למישהו למה שיבולת, יודעים. יודעים, כך?

ש: לא היו בקליטה שלהם בעיות מיוחדות, של הילדים מסוריה?

ת: שום דבר. אהבו אותם, הם נקלטו יפה, כל אחד היה מאומץ. אני מוכרח לומר לך, הרבה בזכות מולא.

ש: מולא גם כן ...

ת: זה היה, הוא היה מדריך מחונן. הוא העניק את הדבר הזה. הוא השפיע גם בקיבוץ על היחס ועל האוירה. זה היה אסון, עם אסון מעגן שהלכו מאיתנו אנשים כאלה, אחד אחד.

ש: שאלה ממש אחרונה – הילדים מסוריה, הנוער מסוריה, הגיע בדרך כלל לפי מה שאני יודע איך הם חיו בסוריה, בדמשק, במקומות אחרים, בבית מסורתי-דתי. הם מגיעים הנה, אז זה קצת אולי חסר להם. איך הם מתגברים על העניין?

ת: אני אגיד לך – היה פה משהו שעזר להם. למולא היה יחס למסורת. היתה הדלקת הנרות, מסיבות השבת ובודאי גם שילד פה ... צריך ללכת לבית הכנסת, אז הולך לבית הכנסת. מולא ש: היה לכם כאן בית כנסת בקיבוץ?

ת: היה תמיד. בתנאים אחרים. היה צריך, אחר כך בית. אבל היה נס, אולי התמזל, שמולא גם נחשב אצלנו העברי. כלומר זה קיבוץ שנוסד על ידי אתאיסטים. לא ידעו מילה עברית. אבא שלו היה מורה לעברית, הוא כבר בא עם איזה אוצר עברי. הוא העניק הרבה מזאת. אני חושב שזה הקל עליהם את המעבר הזה, כן.

ש: מר חופש ישראל אני רוצה להודות לך על הראיון שנתת לי ועל העזרה שאתה נותן לי בארכיון. הרבה תודה לך, הרבה בריאות ואנחנו עוד ניפגש.

ת: אני רוצה לומר לך שהיה לי מאוד נעים להכיר אותך. היה מאוד נעים שאתה לא רק פעם אחת היית, ואני התרשמתי שאתה עוסק בזה כמו בעבודת קודש. להוסיף עוד משהו, שלא ידעתי גם את הקשר שלך עם אחד החניכים מהחברה הזאת שמאוד מאוד התחבבה עלי. עד כדי כך שזאת החברה היחידה ש: אתה מדבר על?

ת: נוער י"ד. עד כדי כך שהם באו הנה, עלו לקברה של אשתי והצטלמו שם. באו באופן מיוחד. בעצם החברה היחידה מאלה שבאו ואמרו, היה גשם שוטף ואמרתי – לא נלך, זה בוך. והם לא ויתרו גם כן. ש: אתה מדבר על אותה תנועת נוער י"ד שאיך קוראים לו, האבא של אשתי, עמרם פרץ, היה שייך להם. ת: היה שייך להם, כן.

ש: טוב. אז הרבה תודה והרבה בריאות.